

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-16>

УДК 343.6

Д.О. ДАНИЛЕНКО

аспірант юридичного факультету

E-mail: warc1235warc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2043-838X>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м.Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ПСИХІЧНЕ НАСИЛЬСТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ (ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ)

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Метою дослідження виступає аналіз поняття психічного насильства в кримінальному праві та виділення його суб'єктивних і об'єктивних ознак.

Короткий зміст основних результатів дослідження. Визначено, психічне насильство є складною кримінально-правовою категорією, що вирізняється з поміж інших ознаками, що вказують на можливий прихований характер діянь, що його характеризують з'ясовано, що в доктринальних працях міститься значна кількість поглядів та думок щодо кримінально-правової природи психічного насильства, які можливо об'єднати в три групи: тих хто вважає, що психічне насильство не є самостійною кримінально-правовою категорією; тих, хто вважає, що психічне насильство не може існувати самостійно від фізичного насильства і зазвичай, психічне насильство переростає у фізичне насильство; тих, хто вважає, що психічне насильство - є самостійною правовою категорією і може існувати незалежно від фізичного насильства. Аргументовано, що фізичне насильство існує окремо від фізичного насильства і спільним в них буде лише те, що ці поняття є складовими поняття насильства як такого.

Висновки. Психічне насильство в кримінальному праві характеризується низкою об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяє визначити останнє, як самостійну кримінально-правову категорію, можливо віднести: суспільно-небезпечне діяння; протиправність; об'єктом посягання - є психіка та психічне процеси особи чи групи осіб; умисність; здійснюється проти, всупереч або поза волею таких осіб; метою психічного насильства - є той бажаний результат, що формується у свідомості особи, яка вчиняє психічне насильство, прагнучі реалізувати свій суспільно-небезпечний намір шляхом підкорення волі чи придушення волі, здатності на вільне самовираження; вчиняється з ворожих, інструментальних чи негативістських мотивів; його застосування завдає чи може завдавати психічної або фізичної шкоди.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *психіка, психічні процеси, психічне насильство, примушування, погрози, примус.*

Як цитувати: Даниленко Д. О. Психічне насильство у кримінальному праві (поняття та ознаки). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2022. Вип. 34. С. 134-139. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-16>

In cites: Danilenko D. O. (2022). General characteristics of mental violence in criminal law and its signs summary. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (34), P. 134-139. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-16> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також в основному Законі (ст. 29) визначено, що ніхто не повинен піддаватися насильству, іншому нелюдському, жорстокому або такому, що принижує його гідність поводженню чи покаранню [1]. Тому, запобігання і протидія всім без винятку

проявам насильства є одним з важливих завдань держави. Зазвичай, насильство розглядають в двох формах його вираження – фізичному та психічному. При чому, психічне насильство в сучасному кримінальному праві знаходить все більше множинних проявів в різноманітних конструкціях складів кримінальних правопорушень. Втім, виходячи з формального сприйняття та його сутнісні характеристики, про психічне насильство згадується в більш ніж 90 статтях

Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2]. Так, можливо припустити, що вирази із словами: примус, примушування, погроза застосування насильства, вплив, тероризування та інші будуть характеризувати саме психічне насильство як кримінально-правову категорію. Зважаючи на відсутність законодавчого визначення поняття «психічного насильства» в доктринальних працях, все частіше така дефініція зводиться лише до погрози заподіяння фізичної шкоди, що не може визнаватися достатнім. Адже психічне насильство має багато проявів, в тому числі тих, що залишаються поза регламентацією КК України. Крім того, аналізуючи праці сучасних дослідників неможливо не відмітити зосередження уваги останніх, саме на об'єктивних ознаках психічного насильства, в той час коли суб'єктивні ознаки залишаються мало дослідженими, що негативно впливає на ефективність застосування кримінально-правових норм про відповідальність за конкретні прояви психічного насильства. Враховуючи наведені вище положення, виникає необхідність у здійсненні окремого дослідження з визначення поняття психічного насильства та з'ясування його об'єктивних і суб'єктивних ознак.

Огляд праць з даної проблематики свідчить про актуальність досліджень окремих питань застосування психічного насильства в кримінальних правопорушеннях. Так, Г.М. Собко у своєму дисертаційному дослідженні здійснила комплексний аналіз кримінально-правових та кримінологічних основ протидії кримінальним правопорушенням, вчиненим шляхом застосування психічного насильства. Також, підтвердила гіпотезу того, що кожен прояв фізичного насильства неодмінно несе в собі і психічну травму, а психіка в її біологічному сенсі є предметом психічного насильства, який визнається продуктом, що не існує і не може існувати поза і окремо від свого органу [3]. О.М. Храмцов у своїх дослідженнях робить припущення стосовно того, що практично третина всіх суспільно-небезпечних діянь, що передбачені законодавством про кримінальну відповідальність, характеризуються певними проявами насильства. Також дослідник визначив поняття психічного насильства, включивши в нього як об'єктивні так і суб'єктивні ознаки [4]. У дослідженні О.Г. Дітрих визначається, що психічне насильство в кримінальних

правопорушеннях має вираз в погрозах спричинити фізичну, моральну, матеріальну шкоду, позбавити яких-небудь благ. Вона переконана, що основним завданням застосування психічного насильства є бажання правопорушника викликати почуття страху в потерпілої особи [5].

Метою дослідження виступає аналіз поняття психічного насильства в кримінальному праві та виділення його суб'єктивних і об'єктивних ознак.

Основні результати дослідження. Психічне насильство - є складною кримінально-правовою категорією, що вирізняється з поміж інших ознаками, що вказують на можливий прихований характер діянь, що його характеризують. Чинний КК України не надає законодавчого визначення поняття «психічного насильства». Зважаючи на це, в доктринальних працях можливо знайти досить значну кількість поглядів та думок з приводу досліджуваного поняття. При цьому, всю сукупність визначень можливо поділити на три групи. Зокрема, тих хто вважає, що психічне насильство не є самостійною кримінально-правовою категорією; тих, хто вважає, що психічне насильство не може існувати самостійно від фізичного насильства і зазвичай, психічне насильство переростає у фізичне насильство; тих, хто вважає, що психічне насильство - є самостійною правовою категорією і може існувати незалежно від фізичного насильства.

Якщо розглядати першу категорію науковців, то В.О. Навроцький переконаний, що під загальним терміном «насильство» слід розуміти виключно фізичний вплив на особу. Так, якщо передбачається відповідальність за погрозу застосування насильства, то про це обов'язково зазначається в диспозиції кримінально-правової норми. Це стосується і криміналізації психічного впливу, про що також має бути прямо зазначено в диспозиціях статей Особливої частини КК України [6, с. 153]. Аналізуючи такі визначення можливо сказати, що науковці обмежуються у проявах психічного насильства в кримінальних правопорушеннях, зводячи їх лише до погрози застосування насильства або психічного впливу, з чим неможливо погодитися.

Щодо другої групи науковців, то О.М. Гумін під кримінальним насильством, в цілому, розуміє умисне діяння фізичного, сексуального, психологічного чи економіч-

ного спрямування, що завдає особі моральну шкоду, шкодуї фізичному чи психічному здоров'ю чи економічним інтересам, за вчинення якого передбачена кримінальна відповідальність [7, с. 48]. Близьким до позиції О.М. Гуміна є погляди Н.М. Ярмиш. Науковець, аналізуючи поняття насильства вказує, що не завжди є доцільним розмежування насильства на фізичне та психічне, адже за своїми істотними ознаками вони можуть збігатися. І цілком припустимим є те, що фізична шкода (мучення) завжди супроводжується моральними страждання, що є наслідком застосування психічного насильства. Також автор вказує, що найчастіше насильство полягає в єдиному психофізичному впливі на організм людини [8, с. 225]. Незважаючи на те, що дана групи науковців виділяє, все ж таки, психічне насильство як кримінально-правову категорію, втім неможливо погодитися з аргументами щодо існування такого насильства у виключній взаємодії із фізичним насильством. Адже, психічне насильство у деяких випадках може не переростати у фізичне насильство, наприклад примушування до вступу в статевий зв'язок, примушування до шлюбу тощо.

І третя група дослідників, яка на нашу думку найбільш ґрунтовно та комплексно підходить до дослідження психічного насильства (Храмцов О. М.[4], Гуртовенко О.Л. [9], Козич І. В. [10] та інші) визначають, що досліджуване поняття існує окремо від фізичного насильства і спільним в них буде лише те, що ці поняття є складовими поняття насильства як такого. Так, на думку О.Л. Гуртовенко кримінальне психічне насильство – це ситуація міжособистісних відносин, що полягає в кримінальному насильницькому психічному впливі на фізичну особу – суб'єкта кримінальних правовідносин та у сприйнятті такого впливу цим суб'єктом, що стає головною причиною завдання кримінальної насильницької психічної шкоди цьому суб'єкту [9, с. 12]. Не зупиняючись окремо на аналізі всіх запропонованих визначень науковцями, зазначимо лише те, що вони є прихильниками психічного насильства як окремої кримінально-правової категорії, що має свої особливості, поділяється на певні види та має комплекс суб'єктивних та об'єктивних ознак. Саме на суб'єктивних та об'єктивних ознак психічного насильства можемо зупинитися

більш детально, що у свою чергу допоможе сформувати визначення поняття психічного насильства як кримінально-правової категорії.

У кримінальному праві поняття об'єктивного і суб'єктивного широко використовуються, як при аналізі ознак кримінального правопорушення, так і при розгляді інших законодавчих конструкцій. Всі ознаки кримінального правопорушення традиційно діляться на об'єктивні і суб'єктивні. Однак, такий поділ об'єктивного і суб'єктивного відносний. У реальності матеріальні і нематеріальні елементи кримінального правопорушення не тільки взаємодіють, перетікають одне в одне, а й представляють відому єдність. Переплетення і злиття об'єктивного і суб'єктивного природно для поведінки людини, в тому числі і злочинної [3, с. 117].

Слід зауважити, що зазвичай увага приділяється саме об'єктивним (зовнішнім) ознакам кримінального насильства в цілому та психічного, зокрема. Так, психічне насильство - є завжди суспільно-небезпечним явищем. Адже таким діянням заподіюється шкода, або існує реальна загроза заподіяння такої шкоди. Також важливою ознакою є протиправність діяння, що існує в тісному взаємозв'язку з суспільною небезпечністю. Ще однією ознакою психічного насильства є його умисний характер. При вчиненні кримінального правопорушення, що має ознаки психічного насильства, винна особа завжди буде усвідомлювати суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачити настання суспільно-небезпечних наслідків, бажати настання останніх чи свідомо припускати їх настання. Проте, бувають випадки коли наслідки вчиненого діяння не входили в наміри винного. Для прикладу, у зв'язку з погрозою вбивством, особа покінчила життя самогубством, про що винний не планував.

Ознакою, що відрізняє психічне насильство від фізичного насильства є його об'єкт, а саме психіка особи чи групи осіб.

Дослідник М.Й. Варій стверджує, що психіка визнається продуктом, який не існує і не може існувати поза та окремо від свого органу. «Психічне» тлумачиться як унікальна функція мозку, як специфічна діяльність високоспеціалізованих живих клітин, що функціонують у зв'язку з внутрішніми і зовнішніми впливами [11]. Можливо погодитися з позицією Г.М. Собко, яка

зазначає, що неможливо лише психіку вважати об'єктом психічного насильства. Адже ми маємо розуміти складність такого насильства, що спрямовується, в тому числі, й на психічні процеси, що проявляються у відчуттях, сприйнятті, мисленні, емоціях [4, с. 124]. Таким чином об'єктом психічного насильства слід вважати психіку та психічні процеси особи чи групи осіб.

Наступною ознакою психічного насильства є шкода, що спричиняється потерпілій особі. Якщо аналізувати «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», то з визначення тілесних ушкоджень випливає, що психічне насильство може бути фактором, що завдає порушень анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій [11]. А його наслідками можуть бути психічна хвороба, реактивні стани, психози або неврози. Науковці, досліджуючи шкоду, що завдається психічним насильством класифікують її на такі різновиди: – негативні емоції, тобто негативні зміни в емоційному стані; неприємні відчуття, тобто негативні зміни у стані почуттів; негативні комплексні зміни у психічних станах; негативні зміни у психічних будовах; психічна шкода чи малій кількості тісно пов'язаних між собою людей; шкода психічним зв'язкам у групі особистостей чи в межах пов'язаних людських спільнот; - тимчасова психічна безпорадність; комплексна кримінальна психічна шкода, тобто поєднання зазначених вище видів психічної шкоди [9, с. 13].

Ще однією важливою ознакою в межах об'єктивних ознак є спосіб вираження психічного насильства. Як вже зазначалося, найбільш розповсюдженою думкою є реалізація психічного насильства за допомогою погроз. Такі погрози за формою вираження можуть бути вираженими в усній формі (при таких погрозках, правопорушник точно вказує на шкоду, якою він загрожує); вираженими в письмовій формі; вираженими за допомогою жестів; вираженими за допомогою використання (демонстрації) зброї.

Крім погроз, психічне насильство може виражатися в залякуваннях, образах, шантажі, знущаннях, цькуванні, в тому числі, обмані, що дорівнює стану, який утворюється в результаті психофізичного і психотехнічного впливу – станом керованої (гіпнотичної) і заміщеної (зомбованої) свідомості [5, с. 78]. Зважаючи на обмеженість нашого наукового дослідження та широкість способів вираження

психічного насильства, зазначимо лише, що поділяємо думку науковців щодо неможливості обмежуватися аналізом погроз застосування насильства – як єдиного можливого способу вираження психічного насильства. Адже, психічне насильство може мати вираження в залякуваннях, шантажі, гіпнозі, знущаннях тощо.

Що стосується суб'єктивних ознак психічного насильства, то вони мало досліджуються в наукових колах, адже суб'єктивна сторона в кримінальних правопорушеннях, зазвичай досліджується в межах аналізу обов'язкового елементу - вини. Адже питання вини в психічному насильстві не є проблематичним, то позиція науковців - є цілком аргументованою. Втім, поза увагою залишаються інші важливі ознаки - мотиви та мета вчинення психічного насильства. Метою називають будь-яке передбачення майбутніх корисних для організму результатів або навіть формальний опис кінцевих ситуацій, що задаються в будь-якій системі (в тому числі, технічній). У теорії діяльності термін "мета" зв'язується з усвідомленим відбиванням майбутніх результатів дії [12, с. 256]. Щодо терміну мети психічного насильства, то Г. М. Собко вказує на три ключових цілі – бажані результати психічного насильства: задоволення своїх потреб за допомогою інших людей або через їхнє посередництво; підтвердження власної значущості; задоволення потреби впливу [3, с. 147]. По-суті, одним задоволенням своїх потреб за допомогою інших людей або через їхнє посередництво і можливо підтвердити власну значущість, а потреби впливу є різновидом загальних потреб. Таким чином, метою психічного насильства можливо вважати - той бажаний результат, що формується у свідомості особи, яка вчиняє психічне насильство, прагнучі реалізувати свій суспільно-небезпечний намір шляхом підкорення волі чи придушення волі, здатності на вільне самовираження.

Слід погодитися з позицією Ю. Б. Корманицької, яка зазначає, що умисним діям, відповідно, навмисним кримінальним правопорушенням, завжди притаманний мотив. Він, як і саме насильство, має наростаючий характер, і з незначного бажання показати свою значущість, своє панівне положення, силу тощо, переростає в цілий комплекс причин, що має агресивний характер і

супроводжується комплексом різних форм насильства [13, с. 97].

Зважаючи на те, що психічне насильство може проявлятися в досить значній кількості кримінальних правопорушень, то й мотивів для останнього існує також багато. Так, можливо виділити: мотиви помсти та ревнощів, сексуальні мотиви, корисливі або матеріальні мотиви та мотиви самоствердження, хуліганські мотиви тощо.

Весь спектр мотивів зазвичай об'єднують в декілька основних різновидів. В. Є. Бондар зазначає, що мотиви насильницької злочинної поведінки можна поділити на два різновиди: ворожі (коли виникало бажання знищити жертву або завдати їй значної шкоди) й інструментальні (коли у злочинця були інші потреби, зокрема матеріальні) [14, с. 28]. Крім ворожих та інструментальних мотивів виділяють ще негативістські мотиви. Такі мотиви можуть бути присутніми в діяннях осіб, які бажають такими діями зняти емоційну напругу. При чому, такі дії можуть бути спрямовані не тільки проти осіб, які є джерелом незадоволення, але і проти їх близьких [15, с. 79].

Поділяючи думку науковців, які досліджували насильницькі дії та насильство в цілому можливо виділити три групи мотивів психічного насильства: інструментальні мотиви психічного насильства (можуть мати місце при насильницьких грабежах, розбоях, вимаганні тощо), ворожі мотиви психічного насильства (можуть мати місце при погрозах вбивством, доведенні до самогубства тощо) та

негативістські мотиви психічного насильства (можуть мати місце у випадках примушування до вступу у статевий зв'язок).

Таким чином, можливо дійти до наступних **висновків**. Відсутність законодавчого визначення поняття психічного насильства завжди буде причиною для пошуку науковцями вичерпного переліку ознак, що дозволяють сформулювати бажане поняття. Тому, психічне насильство в кримінальному праві - є суспільно-небезпечний, протиправний та умисний вплив на психіку і психічні процеси особи або групи осіб, що здійснюється з ворожих, негативістських чи інструментальних мотивів проти, всупереч або поза волею таких осіб, що завдає чи може завдавати фізичної або психічної шкоди.

До ключових об'єктивних та суб'єктивних ознак психічного насильства, що дозволяє визначити останнє, як самостійну кримінально-правову категорію, можливо віднести: суспільно-небезпечне діяння; протиправність; об'єктом посягання є психіка та психічне процеси особи чи групи осіб; умисність; здійснюється проти, всупереч або поза волею таких осіб; метою психічного насильства є той бажаний результат, що формується у свідомості особи, яка вчиняє психічне насильство, прагнучі реалізувати свій суспільно-небезпечний намір шляхом підкорення волі чи придушення волі, здатності на вільне самовираження; вчиняється з ворожих, інструментальних чи негативістських мотивів; його застосування завдає чи може завдавати психічної або фізичної шкоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 2222-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Собко Г.М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2020. 791 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1493>
4. Храпцов О. М. (2019). Насильство як категорія загальної частини вчення про обставини, що виключають злочинність діяння. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*, (27), 87-94. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2019-27-11>
5. Дітріх О.І. Поняття та зміст психічного насильства в кримінальному праві України: проблеми визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2007. Вип. 74-76. с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2007_74-76_22
6. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: підручник / ред. Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа. Київ: Видавець Паливода А.В., 2006. 297 с.
7. Гумін О.М. Кримінально-насильницька поведінка проти особи: монографія. Львів: [б. в.], 2009. 359 с.
8. Сийпловік М.В. Насильство як ознака злочинів у сфері правоохоронної та державної охоронної діяльності. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»:* збірник наукових статей. Чернівці, 2018. №4. 218- 228 с.

9. Гуртовенко О.Л. Психічне насильство у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 17 с.
10. Козич І.В. Кримінально-правова політика в сфері протидії злочинам, що вчиняються із застосуванням насильства: дис. канд. юрид. наук. 12.00.08. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 214 с.
11. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ МОЗ України № 6 від 17 січня 1995 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG791.html
12. Антонюк Н.О. Кримінально-правова охорона власності в Україні : матеріали для вивчення спецкурсу для студ. юрид. ф-ту. Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2011. 454 с.
13. Комарницька Ю.Б. Мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. 2022. № 1 (30). Юридична психологія. с. 94-102 URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1508>
14. Бондар В.С. Насильство в сім'ї: психологічні засади профілактики дільничними інспекторами міліції : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 164 с.
15. Храмцов О.М. Ознаки психічного насильства як кримінально-правової категорії. Харківський національний університет внутрішніх справ. Право і Безпека №4, 2006 р. 78-81 с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=seuIuQgAAAAJ&start=20&pagesize=80&sortBy=pubdate&citation_for_view=seuIuQgAAAAJ:hqOjcs7Dif8C

Стаття надійшла до редакції 03.10.2022

Стаття рекомендована до друку 18.11.2022

D. O. DANILENKO

PhD student, Faculty of Law

E-mail: warc1235warc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2043-838X>

V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

GENERAL CHARACTERISTICS OF MENTAL VIOLENCE IN CRIMINAL LAW AND ITS SIGNS SUMMARY

ANNOTATION. *Introduction.* The purpose of the study is the analysis of the concept of mental violence in criminal law and the selection of its subjective and objective signs.

Summary of the main results of the study. It was determined that mental violence is a complex criminal-legal category, which is distinguished from others by signs that indicate the possible hidden nature of the actions that characterize it, which can be divided into three groups: those who believe that mental violence is not an independent criminal legal category; those who believe that mental violence cannot exist independently of physical violence and usually, mental violence turns into physical violence; those who believe that mental violence is an independent legal category and can exist independently of physical violence. It is argued that physical violence exists separately from physical violence and the only thing they have in common is that these concepts are components of the concept of violence as such.

Conclusions. Mental violence in criminal law is characterized by a number of objective and subjective signs, which makes it possible to define the latter as an independent criminal law category, which can be classified as: a socially dangerous act; illegality; the object of encroachment is the psyche and mental processes of a person or group of persons; intentionality; is carried out against, against or against the will of such persons; the goal of mental violence is the desired result that is formed in the mind of the person who commits mental violence, seeking to realize his socially dangerous intention by subduing the will or suppressing the will, the ability to freely express himself; is committed from hostile, instrumental or negativist motives; its use causes or may cause mental or physical harm.

KEY WORDS: *psyche, mental processes, mental violence, coercion, threats, coercion.*

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996 No. 2222-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (in Ukrainian)
2. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04/05/2001 No. 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(in Ukrainian)
3. Sobko H.M. Criminal law and criminological bases of combating mental violence. thesis ... Doctor of Law. Sciences: 12.00.08. Odessa. state University of Internal Affairs affairs Odessa, 2020. 791 p. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1493> (in Ukrainian)

4. Khrantsov O. M. (2019). Violence as a category of the general part of the doctrine of circumstances that exclude the criminality of an act. Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series "Law", (27), 87-94. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2019-27-11>(in Ukrainian)
5. Dietrich O.I. The concept and content of mental violence in the criminal law of Ukraine: problems of definition. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Legal sciences. 2007. Vol. 74-76. c. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2007_74-76_22(in Ukrainian)
6. Kuznetsov V.V., Savchenko A.V. The theory of qualification of crimes: a textbook / ed. E.M. Moiseev, O.M. Juzha Kyiv: A.V. Palivoda Publishing House, 2006. 297 p. (in Ukrainian)
7. Humin O.M. Criminal and violent behavior against a person: monograph. Lviv: [b. v.], 2009. 359 p. (in Ukrainian)
8. Siyploki M.V. Violence as a sign of crimes in the sphere of law enforcement and state security activities. Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University "Odesa Law Academy": a collection of scientific articles. Chernivtsi, 2018. No. 4. 218-228 p. (in Ukrainian)
9. Gurtovenko O. L. Mental violence in the criminal law of Ukraine: autoref. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.08. National "Odesa Law Academy" University. Odessa, 2008. 17 p. (in Ukrainian)
10. Kozych I. V. Criminal law policy in the field of combating crimes committed with the use of violence: diss. candidate of legal sciences 12.00.08. Lviv: LvDUVS, 2012. 214 p. (in Ukrainian)
11. Rules for forensic medical determination of the severity of bodily injuries: Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 6 of January 17, 1995. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG791.html(in Ukrainian)
12. Antonyuk N.O. Criminal law protection of property in Ukraine: materials for studying a special course for students. law f-tu Lviv: Jurid. FC Lviv. National University named after I. Franka, 2011. 454 p. (in Ukrainian)
13. Komarnytska Yu.B. Motives for committing criminal offenses related to domestic violence. 2022. No. 1 (30). Legal psychology. with. 94-102 URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1508>(in Ukrainian)
14. Bondar V. E. Violence in the family: psychological principles of prevention by precinct police inspectors: monograph. Kyiv: Kyiv. National University of Internal Affairs of affairs, 2009. 164 p. (in Ukrainian)
15. Khrantsov O.M. Signs of mental violence as a criminal legal category. Kharkiv National University of Internal Affairs. Law and Security No. 4, 2006, pp. 78-81. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=seuLuQgAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&sortby=pubdate&citation_for_view=seuLuQgAAAAJ:hqOjcs7Dif8C(in Ukrainian)

The article was received by the editors 03.10.2022

The article is recommended for printing 18.11.2022